

Zanimivo je najprej to, da ima pesem v tej redakciji samo 7 kitic, dočim ji je pesnik v Čebelični redakciji dodal še 8. sklepno kitico, govorečo o Marijinem varstvu na zadnjo uro. Povečem so tu različnice te prvotne redakcije markirane z razmaknjenim tiskom. V tretji kitici čitamo „hladnik“ (menda pač hlodnik!) namesto hodnik (Wergleinwand); vpraša se zdaj le, ali se je to prepisovalcu samó zapisalo in zabredlo, ali je to morda res kaka dialektna oblika podobna kropenskemu hlodíču (Teufel). — V sedmi kitici nas osupne „predem“ za „preden“ ali „predno“. — Zlasti zanimiv pa je v tej prvotni redakciji vseskozi dosledni singular „litanija“, ki se prelepo ujema s staroslovenskim singularom **ΛΙΤΑΝΙΑ** in z grškim **λιτανία**. — Tudi Trubar je še dosledno rabil singular. Primeri „Ene duhovne peifni“ (2. izdaja iz l. 1563) str. 26 in 170, dalje „Ta celi catehismus, eni pfalmi“ (3. izdaja iz l. 1574) str. 41 čitaš „Litania Stara“, a str. 54 „Litania Tubinska“ — in „Ta celi catehismus, eni pfalmi“ (izdaja iz l. 1584) str. 68 in 277 „Letania ali gmain molitou.“ — Poznejši molitvenikarji in izdajatelji cerkvenih pesmaric, na pr. Steržinar in Primož Lavrenčič poznajo že samo plural „litanije“, a Gutsman se je v svojih „molitounih bukvizah“ (1788) hvalevredno zopet povrnil k singularu „litanija“ in tako tudi Prešeren v prvotnem osnutku svoje „Romarske“. — —

Književne novosti

Ante Beg: Slovensko-nemška meja na Koroškem. Narodopisne in zgodovinske črtice. V Ljubljani. Narodna založba 1908 — Kdorkoli prečita to zanimivo delo, se mu mora inako storiti, če ima še količkaj iskrenega čuta za našo narodno stvar. Tužni Korotan nam gine! Tu nič ne opravi optimistno oporekanje, češ, da nam uradna štatistika nudi napačne podatke. Pojdi, ljubi bralec, sam enkrat na Koroško, potuj malo po slovenskih krajih, še na mejo ti ni treba iti, in uveril se boš, kako izpodriva in odriva kulturno jačji nasprotnik šibkejšega sodeželjana! — Skoro isto pot kakor pisec te knjižice — od Sp. Dravberga ob jezikovni meji prek Beljaka, Šmohorja v Kanalsko dolino — je prehodil pred tremi leti tudi poročevalec, predvsem z namenom, da premotri na svoje oči kulturno življenje svojih koroških rojakov, in prišel je takrat do istih zaključkov kakor Beg, le da jih je ta opremil z obširnimi statističnim gradivom in tako njih verjetnost še bolj podkrepil. Ponemčevanje na Koroškem torej rapidno uspeva. Po ljudskem štetju l. 1880. je bilo 102.252 Slovencev (ne 101.252!), Nemcev pa 241.585, torej 29·7 : 70·3; l. 1890. še 101.030 Slovencev in 254·632 Nemcev, torej 28·4 : 71·6, l. 1900. pa samo 90.495 Slovencev, a 269.960 Nemcev, torej so si v razmerju 25 : 75 ali ena četrtnina prebivalstva Koroške, nekdanj osrednje slovenske dežele, je še slovenska. Germanizacija se ne širi samo

od nemške meje sem proti jugu, ampak sestavno od raznih obrtnih in prometnih središč. Tako je Celovec pritegnil nase vso nekdanj slovensko okolico: Sv. Martin, Št. Rupert, Vetrinje so popolnoma ponemčene občine. Obrežje Vrbskega jezera nam prihaja vedno bolj tuje: Vrba je imela l. 1880. še le 27% Nemcev, l. 1900 jih ima že 100%. Poreče so skoro docela ponemčene, istotako Kriva Vrba. Poročevalec je prav v tem kraju letos doživel, da domačinka Slovenka ni vedela, kako se pravi rojstnemu kraju v domačem jeziku, znan ji je le Krumpendorf. Promet s tujci neznanosko pospešuje ponemčevanje. Ta vpliv se opaža tudi drugod: beljaška okolica bo kmalu vsa nemška, le Marija na Zili se še drži. Ob Osojskem jezeru ni več drugega slovenskega ko spomini, ohranjeni v krajevnih in rodbinskih imenih.

Ob železnicah, s katerimi je vprav slovenska Koroška premrežena, se započnajo nemške postojanke, ki kvarno vplivajo na slovenski živelj v okolici, n. pr. Sp. Dravberg, Pliberk, Velikovec, Sinča ves, Železna Kapla, Borovlje, Podklošter, Šmohor, Trbiž. Ko se je otvorila karavanška proga, so naši navdušeni rodoljubi prorokovali, kako bo skoz novi predor vrvelo novo življenje med koroške Slovence. Kakor da bi Kranjci imeli preveč narodne zavesti! A lepa figura je ostala le fraza, vsaj doslej še ni opaziti ugodnih pokretov, pač pa se da nasprotno zasledovati, kako baš v Rožu dobiva nemščina vedno več tal.

A da se vrnem k Begovi knjižici! Pisatelj nas vodi na jezikovni meji iz kraja v kraj in vpleta v svoja opazovanja statistične podatke, primerjaje pokret narodnega in jezikovnega položaja v raznih časovnih presledkih. Najbolj jasno sliko si lahko ustvarimo za zadnje tridesetletje. Zanimivi so tudi osebni dožitki pisatelja, ne manj opazke, ki se nanašajo na vplivne osebe posameznih krajev. Po stari slovenski navadi se spušča tudi v razlago krajevnih imen, kar se mu pa vsekdar ne posreči. Dandanes je treba etimologu temeljitega jezikovnega in kulturnozgodovinskega znanja, če hoče krajevna imena z uspehom tolmačiti; taki jezikoslovni orhi, kakor so posebno krajevna imena, često preobražena in zmaličena, se ne dado kar s prvim poskusom streti. Vemo, da se je pred kratkim naš ljubljanski etimolog per excellence na več straneh tega lista obširno bavil z imenom Ljubljane, ne da bi si hotel v svoji skromnosti lastiti nepobitno pravilnost razlage. — Begovi knjižici je pridejana karta slovenskega ozemlja na Koroškem. Žal, da o tej ne moremo izreči tiste pohvale, kakor ga spis sam zasluži. Zemljevid je radi preglednosti potreben, a mora biti pregleden. Meje ob raznih dobah bi bilo treba označiti z barvastimi črtami; če je bilo pa to predrago, bi se bile pri kamenotisku črne mejne črte morale markantno ločiti druga od druge; tako pa se je vse nekako zmedlo in zalilo ter pretrgalo. V tem pogledu je pač vzorna karta, ki jo je v trobarvnem tisku objavil dr. Wutte v „Karintiji“, I. št. 5. in 6. l. 1906. Tam so jezikovne razmere res nazorno predočene, za nas Slovence kar — strašno nazorno. — Begova knjiga nam odgrinja tožen pogled v bodočnost. Tega žalostnega položaja niso zakrivali koroški Slovenci sami, ampak sistem, ki vlada med njimi in nad njimi. Saj nimajo ne slovenske šole, ne slovenskega urada, komaj, da se še v cerkvi trpi slovenščina. Iz tega izvira, da nimajo ne slovenskih učiteljev, ne uradnikov, in le malo slovensko čutečih in tako delujočih duhovnikov. Skratka: manjka jim narodnih kulturnih činiteljev. Zato pa tem smejeje in samozavestneje nastopajo tujci, ker ne zadevajo skoro nikjer ob resen odpor.

Želeti je, da bi se Begova knjižica razširila med našim ljudstvom. Če že drugega ne doseže, utegne odpreti temu ali onemu nebriznežu oči ter tako blažiti nasprotstva, radi katerih se razjedajo po drngih pokrajinah Slovenci med

seboj liki škorpijoni na lastnem telesu. Ne vemo si pa odgovora na vprašanje, čemu je na ovojnem listu te knjižice kot okrasko koketna glavica razposajene bakantke. Mar tiči v tem fino izražena tragična ironija?

Peter II. Petrović-Njeguš: Gorski venec. Pesnitev in Milana Rešetarja tolmač prevel v slovenščino Rajko Perušek. (Prevodi iz svetovne književnosti, IV. zvezek). Izdala „Slovenska Matica“. V Ljubljani 1907.

Stopimo trideset, štirideset let nazaj in odprla se nam bodo vrata v mehko-svetlo, gorko zakurjeno dvorano romantike, kjer sede in se svečanostno pogovarjajo resni možje z donečimi citati in si imenitno prikimavajo z junaškimi bradami. V tej dvorani ga ni, ki bi ne znal na pamet Koseskega, ga ni, ki bi ne znal Smrti Smail-age-Čengijića od prvega do zadnjega verza, ga ni, ki bi ne imel za vsak slučaj pripravljenega šopka iz „Gorskega venca“. Čitale in predavale so se take pesnitve; so se li tudi razumele, kdo bi po tem vprašal!

Za l. 1907 pa dobimo prevod „Gorskega venca“, vprav šestdeset let po njegovi prvi izdaji (v srbščini, l. 1847). Mari ga prej ni bilo treba? Sodili bi tako. Treba ga ni bilo v tem oziru, ker so čitali izvornik; vsekakor treba pa bi bilo prevoda že prej za umevanje. Dandanašnji je položaj drugačen. Izvornik bo čital le še kak specialist, zlasti iz historičnega zanimanja, težko pa kdo iz nagona do uživanja. Prevod, ki smo ga zdaj dobili, bo pa vendarle marsikdo vzel v roke; slastnega užitka sicer ne bo našel za svoja moderno razvajena usta, a mikavnega dovolj, da bo hvaležen prelagatelju.

Kajti to pač stoji: baš elementarne pesniške sile ne najdemo v „Gorskem vencu“ in vse preveč vlada misel in premalo čut; da pa je to delo spesnil pravi pravcati črnogorski vladika, to daje pesnitvi posebno mikavnost in ni dvoma, da bi nikdar ne bila postala tako slavna, ko bi bil Peter II. ostal to, kar je bil prvotno: preprost menih! So pa v „Vencu“, ki je nekak dramatizovan epski spev, opevajoč Črno goro in njene boje s Turki, tudi jako lepa mesta, ki svedočijo, da je bil učeni vladika očitno pesniško nadarjen. Da pa svojih pesniških kril ni mogel popolnoma razprostrti v solncu umetnosti, kako bi to naj bilo drugače! Saj je morala ista roka, ki je zdaj držala za gosje pero, trenutek pozneje zgrabiti za handžar! Med pokanjem pušk in v vzduhu krvi so se rodili ti verzi, ne med škripanjem zofo, ki se po njej premetava kak nervozen pesnik po poklicu, loveč misli in rime.

Prof. Peruška prevod je gladek in krepak; le malokje bi mu imel kaj prirekati (n. pr. v. 1476: „čud je ženska čudna stvar v resnici“); zato bo jako olajšal čitanje in bo pesnitev morda dvignil tuintam do novega vstajenja. Prevod pa je tudi — in to bi moral biti vsak prevod — točen do pičice. V tem oziru se je pisatelj mogel res odlikovati; saj je prof. Perušek ne le med nami, ampak sploh med Jugoslovani izmed prvih specialistov pri tolmačenju težkega „Gorskega venca“. On je sicer pridejal prevodu pesnitve skromno le prevod Rešetarjevega tolmača; da pa je kritičen in samostalen raziskovalec, to je pokazal v svojih doneskih v „Novi Iskri“ leta 1906.

Glavna zasluga prof. Peruška pa po mojem mnenju niti ne leži v prevodu samem, ampak v obširnem uvodu, ki obsega skoraj polovico knjige, sploh v znanstveni opremi vsega dela. Ta uvod je samostojno, na podlagi prvotnih virov spisano delo, ki obsega poleg potrebnih literarnih opazk h „Gorskemu vencu“ tudi geografsko-kulturni pregled Črne gore in — kot najvažnejše — temeljito kritično zgodovino Črne gore. Ne pomišljam se izjaviti, da je ta zgodovinski del najvažnejši v knjigi in za naše književne potrebe najnujnejši. Kdor to zgodovino bere,